

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК: 330.341:336.221(477)

Матищак Ю.І.

Анотація. Матищак Ю.І. Напрями удосконалення податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні. В статті охарактеризовано сучасний стан інноваційної діяльності, визначено та проаналізовано проблеми інноваційного розвитку України. Проведено аналіз зарубіжного досвіду використання податкових інструментів активації інноваційної діяльності, визначено найбільш поширені з них. Надано перелік податкових інструментів для стимулювання інноваційної діяльності, який використовується в Україні. Визначено основні напрями удосконалення податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні. Зокрема запропоновано введення інвестиційного податкового кредиту, неоподаткованого резерву з прибутку, визначено механізми їх надання.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, податкове стимулювання, інвестиційний податковий кредит.

НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЛОГОВОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Матищак Ю.И.

Аннотация. Матищак Ю.И. Направления усовершенствования налогового стимулирования инновационной деятельности в Украине. В статье охарактеризовано современное состояние инновационной деятельности, определены и проанализированы проблемы инновационного развития Украины. Проведен анализ зарубежного опыта использования налоговых инструментов активации инновационной деятельности, определены наиболее распространенные из них.

Предоставлен перечень налоговых инструментов для стимулирования инновационной деятельности, используемых в Украине. Определены основные направления усовершенствования налогового стимулирования инновационной деятельности в Украине. В частности предложено введение инвестиционного налогового кредита, необлагаемого резерва по прибыли, определены механизмы их предоставления.

Ключевые слова: инновационное развитие, инновационная деятельность, налоговое стимулирование, инвестиционный налоговый кредит.

DIRECTIONS IMPROVING TAX INCENTIVES FOR INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE

Matischak Y.I.

Annotation. Matischak Y.I. Directions improving tax incentives for innovative activity in Ukraine. In this paper the current position of innovation activity in Ukraine are described and the problems of innovative development of Ukraine are defined and analyzed. The analysis of foreign experience in the use of tools activate innovation are implemented, the most common ones are identified. A list of tax instruments to stimulate innovation, which is used in Ukraine are provided. The main directions of improving tax incentives for innovation activity in Ukraine are defined. In particular, the introduction of an investment tax credit, non-taxable allowance of profit are proposed, mechanism for their provision are defined.

Keywords : innovation development , innovation activity, tax incentives , investment tax credit.

Постановка проблеми. Основною умовою досягнення довготривалих, позитивних темпів економічного зростання як окремих підприємств, так і економіки в цілому, є активна інноваційна діяльність.

Для того, щоб ефективно використовувати наявний потенціал інноваційного розвитку економіки України, необхідно удосконалити

систему стимулювання і активізації інноваційної діяльності підприємств. На рівні держави заходи, спрямовані на розвиток інноваційної діяльності лежать в основі державної інноваційної політики, розробка якої є одним із найбільш важливих елементів державного регулювання економіки. Державна інноваційна політика використовує великий арсенал інструментів, серед яких можна виділити бюджетне фінансування, субсидії, дотації, субвенції, державні замовлення, податкові ставки, норми амортизації та інші. Результати наукових досліджень вказують на те, що перевага надається бюджетним інструментам стимулювання. Але в силу обмеженості фінансових ресурсів одним з найсуттєвіших засобів впливу на інноваційний клімат країни є інструменти і важелі податкової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам стимулювання інноваційної діяльності присвячені дослідження низки відомих вітчизняних та іноземних вчених-економістів, зокрема: Ю. Бажала, який зробив помітний внесок у теорію і практику економічного управління інноваціями, формуванню концепції державної інноваційної політики., О. Водачкової та В. Геєця, кому належить значна роль у розробці стратегії інноваційно-інвестиційної модернізації економіки, М. Джонка та Л. Гітмана, які досліджували глобальні аспекти інвестиційної діяльності, С. Ільєнкової, Н. Краснокутської, які займалися дослідженням проблем інноваційного менеджменту, Т. Мединської, яка досліджувала податкову політику стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні, М. Чумаченка, А. Чухна, які зробили вагомий внесок у розробку пропозицій щодо інноваційних перетворень в економіці та ін. Проте чимало питань щодо визначення шляхів податкового стимулювання інноваційної діяльності й досі залишаються невисвітленими і потребують теоретичного, методичного та практичного вирішення.

Метою даного дослідження є визначення можливих напрямів удосконалення податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно із законом України „Про інноваційну діяльність”, інноваційна діяльність – це діяльність,

спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1].

Разом з тим, провадження інноваційної діяльності пов'язано з високим комерційним ризиком, що робить її менш привабливою з економічної точки зору, ніж звичайну господарську діяльність. Внаслідок цього залучення в економіку інвесторів, які будуть готові інвестувати кошти в розвиток інновацій, можливе лише через створення для них сприятливих умов діяльності та зниження їх витрат, що частково компенсує вищу ризикованість інвестицій.

На сьогодні, стан інноваційної діяльності в Україні більшістю експертів-науковців визначається як кризовий. Так, у 2012 році інноваційною діяльністю займалися 17,4% загальної кількості промислових підприємств, тоді як у країнах ЄС у 4-6 разів більше. Основними проблемами інноваційного розвитку України є [2]:

- низькі темпи впровадження високих технологій;
- зношеність основних фондів;
- нерозвинутість інноваційної інфраструктури, недостатня кількість інноваційних підприємств;
- недостатня державна підтримка впровадження інновацій для забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва;
- невизначеність пріоритетів розвитку базових галузей економіки та відсутність сприятливих умов для залучення інвестицій з метою забезпечення розвитку високотехнологічного виробництва;
- незначна кількість вітчизняних виробників високотехнологічної продукції, що беруть участь у міжнародному обміні технологіями, у зв'язку з недосконалістю законодавства щодо трансферу технологій.

Податкові інструменти стимулювання інноваційної діяльності використовуються в більшості країн світу, на відміну від України. Більш того, переважна частина технологічно розвинених країн світу проводячи політику скорочення податкових пільг, залишили пільги, спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності.

Результати аналізу зарубіжного досвіду використання податкових інструментів активізації інноваційної діяльності показали, що найбільш поширеними з них є:

- інвестиційні знижки з податку на прибуток в розмірі, який відповідає певній процентній частці від вартості впровадженого інноваційного устаткування;
- знижки з податку на прибуток у розмірі витрат на НДДКР;
- віднесення до поточних витрат сум витрат на окремі види устаткування, використовуюваного у наукових дослідженнях;
- створення за рахунок прибутку інноваційних фондів спеціального призначення, не оподатковуваних прибутком;
- оподаткування прибутку інноваційно-активних підприємств за зниженими ставками (для невеликих підприємств);
- «податкові канікули» протягом декількох років на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проектів [3, с.363].

Масштаб використання податкових інструментів для стимулювання інноваційної діяльності в Україні значно обмежений. Їх перелік включає:

- звільнення від оподаткування 80 відсотків прибутку підприємств, отриманого від продажу устаткування, що працює на відновлювальних джерелах енергії або забезпечує економію паливно-енергетичних ресурсів;
- звільнення від оподаткування 50 відсотків прибутку підприємств, отриманого від здійснення енергоефективних заходів;
- звільняється від оподаткування ПДВ операції з оплати вартості фундаментальних досліджень, НДДКР особою, яка безпосередньо отримує такі кошти з рахунка Державного казначейства України;
- звільняється від оподаткування ПДВ операції її ввезення на митну територію України матеріалів та устаткування, що працює на відновлювальних джерелах енергії.
- звільнення від оподаткування митом устаткування, що працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаюче обладнання і матеріали; матеріали, сировина та устаткування, що будуть

використовуватися у нанотехнологічних виробництвах або працювати з використанням нанотехнологій [4].

Вітчизняними вченими пропонуються різні варіанти податкового стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності за допомогою податку на прибуток – від простого зниження ставок податку до застосування таких видів податкових пільг, як інноваційна податкова знижка або інвестиційний податковий кредит.

З метою активізації інноваційної діяльності, на нашу думку, доцільно внести зміни у прийнятий Податковий кодекс і запровадити інвестиційний податковий кредит, який був передбачений у проекті, однак в остаточній його редакції його проігнорували. При правильному застосуванні інвестиційного податкового кредиту вигоду отримує не тільки користувач пільги, але й держава. Цьому слугує переважно цільова спрямованість такої пільги на послаблення податкового тягаря та виконання певних вимог, наприклад приріст інвестицій, запровадження інноваційних технологій тощо. Окрім того, податковий кредит більшою мірою враховує майнове становище платника податків, ніж інші види пільг, за умови, що надаватиметься тим суб'єктам податкових відносин, які дійсно потребують підтримки [5, с.78].

Загальним принципом надання підприємствам України податкових кредитів на інвестиційні цілі є узгодження величини зазначеної податкової пільги з масштабами прояву новаторської активності та глибиною, революційністю запроваджуваних суб'єктами господарювання прогресивних нововведень. Це передбачає, у свою чергу, застосування диференційованого підходу з боку держави до організацій, які впроваджують інновації. Доцільно було би закріпити потенційні об'єкти впливу такої податкової пільги безпосередньо в законодавстві країни, що дасть можливість по-перше, автоматично у силу дії відповідної законодавчої норми підприємствам, які впроваджують прогресивні інновації, ставати об'єктами впливу зазначеної податкової пільги незалежно від волі чиновників. По-друге, на відміну від практики індивідуального підходу до надання податкових кредитів забезпечувати інноваційно-активним підприємствам, комплексний підхід до вирішення

цього завдання (коли податкова пільга застосовується не до тих чи інших конкретних суб'єктів господарювання, інтереси яких часто можуть лобіюватись, а щодо підприємств, які відповідають чітко встановленим для цього законодавством вимогам) [6].

Крім того, в процесі прийняття рішення щодо впровадження інвестиційного податкового кредиту, слід пам'ятати про те, що на сучасному етапі у інноваційних проектах беруть участь не тільки промислові підприємства, але й науково-дослідні інститути, банківські установи, страхові компанії тощо. Не підлягає сумніву, що податкова пільга повинна стосуватися лише тих підприємств, які займаються впровадженням і комерціалізацією інновацій, оскільки без останніх немає сенсу такого стимулювання взагалі.

Також при наданні податкових пільг слід брати до уваги етап інноваційного процесу. Адже від моменту зародження інноваційної ідеї до реалізації нової продукції, що становить так званий «інноваційний лаг», підприємство здійснює лише витрати, не отримуючи доходів. Саме в період часу від початку науково-дослідницьких робіт до моменту повернення інвестицій, держава повинна провадити максимум податкових стимулів для підприємницького сектору та його залучення до інноваційної діяльності. В такому випадку дана податкова пільга дасть змогу зменшити тягар витрат суб'єкта на важливих етапах інноваційного проекту та мотивувати його до подальшої участі в інноваційній діяльності.

Досвід зарубіжних країн свідчить про тривале і поширене застосування такої податкової пільги, як створення неоподаткованого резерву, наприклад у країнах Західної Європи [7]. На думку деяких економістів, саме можливість формування неоподатковуваних фінансових резервів дозволяє корпораціям в умовах високих ставок оподаткування прибутку підтримувати свою високу конкурентоспроможність на світових ринках.

Механізм цього інструменту податкової політики передбачає вилучення від оподаткування частини прибутку компаній шляхом її зарахування до неоподатковуваних резервних фондів з метою

фінансування в майбутньому визначеного кола потреб. Один з основних напрямів застосування цієї пільги – створення резерву для здійснення інвестицій.

Застосування такого інструменту в українській практиці дало б змогу стимулювати підприємства до реінвестування прибутку з одночасним забезпеченням потреб у розширеному відтворенні. При цьому, на відміну від інших інвестиційних податкових пільг, механізм резерву здатен забезпечити пряму мотивацію до інвестування.

Ще одна перевага інструменту – це створення опосередкованої зацікавленості підприємств, оскільки на етапі формування резерву збільшується оборотний капітал, що сприяє приросту масштабів діяльності, а також прискорює темпи нагромадження фінансових ресурсів для інвестицій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах ринкової економіки забезпечувати належну фінансову підтримку інноваційної діяльності слід не стільки шляхом прямого фінансування з бюджету, скільки за рахунок опосередкованих важелів впливу на господарюючих суб'єктів, зокрема податкових. Таким чином, до найбільш прийнятних для застосування в Україні інструментів податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств можна віднести інвестиційний податковий кредит. Такий засіб державної підтримки дозволяє в більшій мірі стимулювати інвестиції у виробництво, сприяти розвитку інноваційної діяльності підприємств. При прийнятті рішення щодо надання такої податкової пільги слід узгоджувати масштаби інноваційної діяльності, глибину новаторської ідеї з величиною інвестиційного податкового кредиту підприємства, а також враховувати етап інноваційного процесу. Доцільно надавати інвестиційний податковий кредит на останньому етапі інноваційного процесу, коли підприємства самостійно здійснюють виготовлення нової продукції та комерціалізують інновації.

Не менш важливим є створення неоподаткованого резерву, який є менш відомою формою податкової пільги порівняно з іншими, що можуть застосовуватися в системі прибуткового оподаткування

юридичних осіб, але також дасть можливість активізувати інноваційну діяльність.

Запропоновані інструменти податкового стимулювання інноваційної діяльності могли б активізувати її в Україні, створити сприятливий інвестиційний клімат, що стане серйозним здобутком державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів.

Подальші дослідження щодо напрямів удосконалення податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні будуть спрямовані на оцінку ефективності наданих підприємствам податкових пільг.

Література:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» за останньою редакцією від 02.10.2011р. № 3715-17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>

2. Постанова «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» від 02.02.2011р. № 389. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=389-2011-%EF>.

3. Марченко О.І., Мельничук Г.С. Інвестиційний податковий кредит як стимул до нарощування випуску інноваційної продукції в Україні / О. І.Марченко, Г.С. Мельничук // Вісник ЖДТУ. – 2013. - №1(63). – С.362-366.

4. Податковий кодекс України за останньою редакцією від 02.03.2014р. № 2755-17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

5. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія/ за заг.ред. Л.Л. Тарангул. – К.: Фенікс, 2012. – 532с.

6. Мединська Т.В. Удосконалення податкової політики стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні /Т.В.

Мединська // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – №1 (10). – С.117-120.

7. Соколовська А.М. Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду / [А. М. Соколовська, Т. І. Єфименко, І. О.Луніна та ін.]. – К.: НДФІ, 2006. – 320с.

References:

1.Zakon Ukrainy «Pro innovacijnu dijal'nist'» za ostann'uju redakciju vid 02.10.2011r. № 3715-17. Rezhyom dostupy: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>

2.Postanova «Pro zatverdzhennja Programy rozvytku investycijnoi' ta innovacijnoi' dijal'nosti v Ukraini» vid 02.02.2011r. N 389. Rezhyom dostupy: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=389-2011-%EF>.

3. Marchenko O.I., Mel'nychuk G.S. Investycijnyj podatkovyj kredyt jak stymul do naroshhuvannja vypusku innovacijnoi' produkciij v Ukraini / O. I.Marchenko, G.S. Mel'nychuk // Visnyk ZhDTU. – 2013. - №1(63). – P.362-366.

4. Podatkovyj kodeks Ukrainy za ostann'uju redakciju vid 02.03.2014r. № 2755-17. Rezhyom dostupy: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

5. Bjudzhetna pidtrymka ta podatkovye stymuljuvannja nacional'noi' ekonomiky Ukrainy: monografiya [Budget support and tax incentives of the national economy of Ukraine] / za zag.red. L.L. Tarangul. – K.: Feniks,2012. – 532p.

6. Medyns'ka T.V. Udoskonalennya podatkovoi' polityky stymuljuvannja innovacijno-investycijnoi' dijal'nosti v Ukraini /T.V. Medyns'ka // Visnyk Universytetu bankivs'koi' spravy NBU. –2011. – №1 (10). – P.117-120.

7. Sokolovs'ka A.M. Systema podatkovykh pil'g v Ukraini v konteksti jevropejs'kogo dosvidu / [A. M. Sokolovs'ka, T. I. Jefymenko, I. O.Lunina ta in.]. – K.: NDFI, 2006. – 320p.

Рецензент: Слатвінська М.А., к.е.н., доцент кафедри фінансів Одеського національного економічного університету.

Юридична адреса: м. Одеса, вул. Преображенська, 8, Одеський національний економічний університет, 65082.

Місце роботи: бухгалтерія ОНЕУ

Посада: здобувач кафедри фінансів, провідний бухгалтер в ОНЕУ по розрахунках з казначейством.

Ел.пошта: self-confidence@ukr.net

Моб..телефон: 096-521-84-51

Юридический адрес: г. Одесса, ул. Преображенская, 8, Одесский национальный экономический университет, 65082.

Место работы: бухгалтерия ОНЭУ

Должность: соискатель кафедры финансов, ведущий бухгалтер в ОНЭУ по расчетам с казначейством.

Эл.почта: self-confidence@ukr.net

Моб..телефон: 096-521-84-51

Registered address: Odessa Preobrazhenskaya, 8, Odessa National Economic University, 65082.

Place of work: accounting ONEU

Position: Researcher of the Department of Finance, Senior Accountant at ONEU.

E-mail: self-confidence@ukr.net